

12. ТИТАРЕНКО В., КУЛИК Є., ЦИНА А., 2014. Історія факультету технологій та дизайну. [за заг. ред. В.П. Титаренко]. – Полтава: ПНПУ, 235 с.

УДК: 37.091.313

UDC: 37.091.313

Титаренко Валерій Миколайович,
кандидат педагогічних наук
ORCID: 0000-0003-2362-2876

Tytarenko Valerii, candidate of Pedagogical
Sciences
ORCID: 0000-0003-2362-2876

Чернявський Тарас Вікторович

Cherniavskiy Taras

МЕТОД ПРОЄКТІВ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ І СЬОГОДЕННЯ

PROJECT METHOD: HISTORICAL ASPECT AND PRESENT

У статті розглянуто історичний аспект виникнення методу проєктів, типи проєктів та алгоритм виконання учнівських проєктів. Зокрема, обґрунтовано, що у сучасних умовах метод творчих проєктів є реальним засобом розвитку особистості школяра, а робота над проєктом дає широкі можливості для розвитку та саморозвитку учня, передбачає творчий пошук, а вчитель дає поради з організації роботи, консультує при відборі матеріалу, приходять на допомогу при виникненні проблем, тобто розроблення проєкту – це колективна творча робота учнів і вчителів.

Розглянуто навчальний творчий проєкт, тобто самостійно розроблений і виготовлений виріб (послугу) від ідеї до її впровадження, що володіє суб'єктивною або об'єктивною новизною, виконаний під контролем і з наданням консультацій викладачем (учителем).

The article considers the historical aspect of the origin of the project method, types of projects and the algorithm of student projects. In particular, it is substantiated that in modern conditions the method of creative projects is a real means of developing the student's personality, and work on the project provides ample opportunities for student development and self-development, provides creative search, and the teacher gives advice on work organization, advises on material selection. assistance in case of problems, ie project development is a collective creative work of students and teachers.

The educational creative project is considered, ie the independently developed and made product (service) from the idea to its introduction possessing subjective or objective novelty, executed under the control and with rendering of consultations by the teacher (teacher).

Ключові слова: метод проєктів, практикум в навчальних майстернях, майбутні учителі трудового навчання та технологій, виріб, творчий проєкт.

Key words: project method, workshop in training workshops, future teachers of labor training and technology, product, creative project.

Постановка проблеми. Проєктування саме по собі не є новою технологією навчання. Воно виникло у 20-х роках минулого століття у США. Основоположник його є Джон Дьюї, на експериментальному майданчику якого перевірялись ключові положення його філософії освіти. Він створив школу при Чикагському університеті у 1896-1904 рр. Основною ідеєю процесу навчання повинен бути тісний зв'язок з життям і конкретними проблемами дитини, а вчитель набував нової ролі психолога, помічника і консультанта. Особлива увага надавалася знанням і шкільним предметам, які мали стати засобом розвитку особистості учня. Педагогічний експеримент Джона Дьюї – синтез теорії і практики, думки і дії, саме тому він справив колосальний вплив на розвиток суспільства загалом і шкільної освіти зокрема [2].

На початку ХХ століття здійснювалося два типи проєктів: перший – у роботі сільських шкіл, де проєкти базувалися на реальному житті дітей. За результатами їх діяльності учні отримали знання із основних предметів. Другий тип, це проєкти, що проводилися здебільшого в міських школах. Більшість їх базувалася на навчальному предметі та відштовхувалася від інтересів учнів. Проєкти поділялися на колективні (на ними працювала група учнів чи навіть школа) та індивідуальні, які виконувалися окремими учнями. Згодом метод проєктів поширився у таких країнах як Велика Британія, Бельгія, Фінляндія, Італія, Ізраїль, Нідерланди, Німеччина. У цей час питання про метод проєктів широко дискутувалося у педагогічній пресі, а сам метод успішно застосовувався багатьма вчителями. На відміну від американської моделі методу проєктів, у школі принципова опора робилася на суспільно корисне, трудове, ідеологічне спрямування проєктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наш час під методом проєктів розуміють і певний комплекс ідей, і достатньо чітку педагогічну технологію, і конкретну практику роботи педагогів. Є.Г. Кагаров, С.А. Пілюгіна, Л.І. Лебедева, Є.В. Іванова, Є. Карпов, Є.С. Полат, Інґрід Бем і Йєне Шнейдер давали різні визначення методу проєктів. Суть методу проєктів полягає в організації особистісно орієнтованої взаємодії вчителя й учнів, спрямованої на самореалізацію особистості дитини шляхом розвитку її інтелектуальних, фізичних можливостей, вольових якостей, творчого потенціалу під контролем учителя та створення нових об'єктів чи послуг, які мають об'єктивну чи суб'єктивну новизну, в результаті чого забезпечується оптимальне поєднання академічного знання з прагматичним.

Проведені наукові розвідки психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури, діагностування навчально-виховного процесу у вищих педагогічних закладах свідчить про те, що використання методу проєктів набуло сьогодні широкого розповсюдження.

У педагогічній діяльності метод проєктів розглядали: як засіб розвитку творчих здібностей (П. Блонський); як підготовку учнів до професійної діяльності (А. Макаренко) [4]; як засіб поєднання теорії та практики у навчанні (В. Ігнатьєв); як засіб всебічного тренування розуму і розвитку мислення (П. Каптерєв).

У інших країнах проєкти розглядалися як мета навчання, що взаємозв'язана з утилітарним завданням виконання навчального завдання у реальних життєвих обставинах (В. Кілпатрик) [1], (Є. Коллінгс) [3].

Формування цілей статті. Метою написання статті є обґрунтування методу проєктів, історичних аспектів його розвитку, а також використання у сьогоденні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мета і завдання методу проєктів – організація дослідницької творчої самостійної діяльності школярів; використання методів і форм самостійної пізнавальної та практичної роботи; розвиток інтелектуальної активності учнів; встановлення ділових контактів між учителями й учнями. Метод проєктів завжди орієнтований на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну, групову, яку учні виконують протягом певного відрізка часу. Результати виконаних проєктів повинні бути наочними (теоретична проблема – конкретне її розв'язання; практична – конкретний практичний результат). Обирають тематику проєктів у залежності від ситуації: вона може формулюватися вчителями, а також самими учнями.

Робота над проєктом – це навчальна діяльність учня, за умови його вільного вибору предмету опанування та з урахуванням його інтересів. Оскільки учень самостійно обирає предмет діяльності, він усвідомлює для чого це йому потрібно, а отже, знає де зможе застосувати знання на практиці. У зв'язку з цим, головне завдання педагога – пошук золотої середини між академічними і прагматичними знаннями, вміннями і навичками.

Виконання проєкту поділяється на п'ять етапів: пошуковий (включає мотивацію, інформаційне забезпечення); аналітичний (включає обробку інформації разом з учителем, додатковий збір інформації, генерацію ідей); практичний (збирання даних із використанням відповідних методів дослідження; обробка та аналіз отриманих даних; підготовка висновків; оформлення результатів дослідження та підготовка готового кінцевого продукту); презентаційний (попередній захист проєкту та публічна його презентація); контрольний (аналіз, оцінка роботи у цілому, висновки).

Project approach in the didactic process of universities - international dimension

---

Використання дослідницьких проєктів потребує визначеної мети та обґрунтованої значущості предмета дослідження для усіх учасників проєкту, чіткої структури. Все це, у свою чергу, доцільно розробляти у такій послідовності: визначити мету дослідження, аргументацію її актуальності, визначення її предмета і об'єкта, завдань, методів, визначення методології, висунення гіпотези розв'язання проблеми та власне розв'язання.

Сучасні вчені виділяють такі вимоги до організації проєктної діяльності: тема проєкту має вибиратися, виходячи з інтересів дитини; інтереси повинні доцільно стимулюватися педагогом; матеріал проєкту повинен бути посилюючим для опрацювання і базуватися на минулому досвіді дитини; забезпечення практичного спрямування предмету; дотримання суспільно корисного характеру роботи; надання можливості для колективного планування роботи [5].

Аналіз результатів дослідження підтверджує, що у сучасних умовах метод творчих проєктів є реальним засобом розвитку особистості школяра. Робота над проєктом дає широкі можливості для розвитку та саморозвитку учня, передбачає творчий пошук, а вчитель дає поради з організації роботи, консультує при відборі матеріалу, приходиться на допомогу при виникненні проблем, тобто розроблення проєкту – це колективна творча робота учнів і вчителів.

За своєю сутністю, метод проєктів передбачає використання широкого спектра проблемних, дослідницьких, пошукових методів, чітко орієнтованих на реальний практичний результат, значимий для учнів. Метод дозволяє органічно інтегрувати знання учнів із різних галузей при розв'язанні однієї проблеми, застосувати здобуті знання на практиці.

Виконання проєкту дає змогу підвищити успішність за рахунок поглиблення, розширення, узагальнення, закріплення й повторення навчального матеріалу, організації його практичного застосування; сприяє формуванню вмінь щодо одержання та відбору інформації з різних джерел відповідно до поставленої мети і включення її (інформації) в майбутню теоретичну та практичну діяльність. Метод проєктів розвиває в учнів уміння генерувати ідеї, гіпотези і прогнозувати їх розв'язання. Використання даного методу в позаурочній навчально-пізнавальній діяльності дає можливість кожному школяреві поглиблювати свої знання і практичні вміння у вибраній галузі.

Сутність творчого проєктування полягає у стимулюванні інтересу до об'єктів праці; в оволодінні певною кількістю знань, умінь і навичок, через продуктивну творчу діяльність, що дозволяє учням отримати конкретний результат, який відобразить практичне застосування отриманих знань. У процесі роботи над творчим проєктом вирішується низка

різномірних дидактичних, виховних і розвивальних завдань.

Широке впровадження методу проєктів у шкільну практику дозволяє підвищити ефективність процесу навчання, розвиває творче та критичне мислення дітей, пізнавальні навички, вміння самостійно аналізувати, узагальнювати, інтегрувати набуті знання, отримані з різних галузей виробництва та легко орієнтуватись в інформаційному просторі сучасного життя.

Отже, метод проєктів, по-перше, дозволяє організувати навчальний процес у відповідності до потреб сучасного суспільства; по-друге, підготувати дитину до дорослого життя, допомогти їй визначитися із майбутньою професією; по-третє, надати учневі необхідні знання, вміння і навички, а головне, забезпечити можливість для його креативного самовираження і саморозвитку через самостійну пошукову діяльність.

Однією із складових мети проєктної діяльності є створення студентами об'єкту чи послуги, який володіє новизною і має значимість особисту або соціальну. Проєктна діяльність виконує ряд функцій: це дослідницька, творча, перетворювальна, креативна та технологічна. Зміст проєктної діяльності включає проведення дослідництва, порівняльну характеристику аналогів дослідження, практичне виготовлення об'єкту (виробу), оцінку та захист його.

Дослідження підтверджують, про те, що творча проєктна робота формує у студента вміння та навички самостійної діяльності в науковій та навчально-методичній літературі, допомагає самостійно отримувати інформацію, особливо у час сучасних інформаційно-комунікативних технологій, розвиває види мислення, сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, дозволяє студенту усвідомити себе творцем своєї діяльності, формує технологічну культуру, є потужним стимулом створення нових ідей, аналізу і синтезу рішень, а також сприяє укріпленню фізичного здоров'я студентів.

За змістом проєкти класифікуються наступним чином:

1. Інтелектуальні. Опис модернізованих, оригінальних, нових технологій обробки матеріалів; продуктів; ґрунтів; програми для ЕОМ; дизайнерські розробки та ін.

2. Матеріальні. Виготовлення інструментів, пристосувань, побутових пристроїв, засобів малої механізації і автоматизації, навчально-наочних посібників, одягу, контролюючих пристроїв.

3. Екологічні. Очищення забруднених виробничих приміщень, лісових та лісогосподарських угідь, водойм; збирання та використання вторинної сировини для виготовлення об'єктів праці.

4. Сервісні. Збір, оформлення і представлення інформації, обслуговування та ремонт

обладнання; ремонт та упорядкування житла; надання послуг.

5. Комплексні, що включають інтелектуальні, матеріальні, екологічні та сервісні складові.

До виробів, що проєктуються, висувуються наступні вимоги:

1. Технологічність. Полягає в можливості виготовлення максимально простого виробу на тому обладнанні, що є в наявності, із доступних матеріалів, з найменшими затратами праці, тобто вибір найбільш раціональної технології.

2. Економічність. Необхідно виготовити виріб з найменшими затратами і отримати найбільший прибуток від його реалізації чи при експлуатації.

3. Екологічність. Виготовлення та експлуатація виробів не повинні внести суттєвих змін в навколишнє середовище, порушити життєдіяльність тваринного та рослинного світу.

4. Безпечність. Передбачити як на стадії виконання проєкту, так і на стадії експлуатації дотримання безпечних умов праці.

5. Ергономічність. Тісно пов'язана з науковою організацією праці і передбачає обладнання робочого місця з найменшими енергетичними витратами людини при обслуговуванні.

6. Системність. Зміст робіт повинен комплексно відображати вивчений протягом навчального року матеріал і посилювати політехнічну спрямованість.

7. Творча спрямованість і зацікавленість. Передбачає творчу діяльність і зацікавленість (учнів) студентів, а також врахування їх пропозицій.

8. Посильність. Передбачає відповідність діяльності рівню розвитку і підготовленості студентів, їх індивідуальним і фізіологічним можливостям.

9. Естетичність. Виріб, який проєктується, повинен відповідати вимогам дизайну, бути зовнішньо красивим, модним, практичним та функціональним.

10. Значимість. Виріб, який виготовляється, повинен мати певну цінність, корисність для суспільства або конкретної особи.

Використовуючи метод проєктів, викладач може здійснити індивідуальний і диференційований підходи до студентів. Для цього підбираються різні за рівнем складності проєктні завдання. Їх можна поділити на такі групи: репродуктивні завдання на відтворення за зразком; пошукові завдання, пов'язані, як правило, з удосконаленням конструкцій вже відомих об'єктів; творчі завдання, спрямовані на створення нових об'єктів. Творча проєктна діяльність повинна стати основною дидактичною одиницею проєктно-технологічної підготовки майбутніх учителів трудового навчання.

Під навчальним творчим проєктом будемо розуміти самостійно розроблений і

Project approach in the didactic process of universities - international dimension

виготовлений виріб (послугу) від ідеї до її впровадження, що володіє суб'єктивною або об'єктивною новизною, виконаний під контролем і з наданням консультацій викладачем (учителем).

В основу дисципліни «Практикум в навчальних майстернях» варто покласти вимоги виконання проєктів, які підтримуються сфокусованими практичними завданнями (короткі вправи, спрямовані на набуття конкретних знань або умінь), аналізом виробів (студенти досліджують і аналізують готові вироби, щоб отримати інформацію про матеріали і методи виробництва і про те, наскільки вироби відповідають потребам людини, а також розглядають їх з ергономічної, естетичної, екологічної і маркетингової точок зору).

При виконанні проєкту студенти повинні виконати ряд досліджень.

Перший тип дослідження – вивчити подібні вироби, дізнатись як вони виготовлені, які матеріали використані для їх виготовлення і чому. Вони можуть подивитись на форму виробу, щоб зрозуміти, які проєктні рішення були прийняті, спробувати простежити хід думки конструктора, знайти зв'язок між формою і функціями виробу.

Другий тип дослідження – вивчення попиту на виріб, спроба зрозуміти, що дійсно потрібно людям. Студенти можуть дослідити найкращі способи різання, оформлення і кінцевої обробки (опорядження) матеріалів і виробів. Подібні дослідження у ході виконання проєкту повторюються багато разів. У міру того, як студент рухається від простого розуміння проблеми до конкретного рішення, яке буде апробоване у реальному житті, постійно проходить процес аналізу, оцінки і синтезу.

Наступний етап – це детальне відпрацювання ідеї до самого моменту виготовлення. Тут знову можуть знадобитись деякі дослідження, щоб зрозуміти, що реально можна виготовити. Інколи прийняттю правильного рішення можуть допомогти макети. На цьому етапі необхідне детальне робоче креслення, зразок або опис.

Останній етап – самооцінка і оцінка виробу. Звичайно студент проводить дві самооцінки. У першому випадку студент сам проводить оцінку виробу і пропонує шляхи його удосконалення. Це звичайно проводиться за допомогою анотованих креслень. У другому випадку проводиться самооцінка, де студент через проєкт аналізує процес. На цій стадії проходить накопичення знань, коли студент розуміє, що і як можна було зробити краще. Викладачем оцінки виставляються як у ході виконання робіт над проєктом, так і після його закінчення. Вона може бути підсумкова, яка показує, наскільки добре була виконана робота, і формуюча, за допомогою якої викладач показує студенту, де і як він зможе удосконалитись. Звичайно, формуюча оцінка приносить більше користі.

Логіка проєкту полягає у тому, що студент дотримується систематичної

Project approach in the didactic process of universities - international dimension

послідовності, яка починається з вивчення потреби і завершується виготовленням, випробуванням та оцінкою виробу. Протягом виконання всього проєкту він займається дослідженнями, аналізом та оцінкою. Працюючи над проєктом, студенти можуть розглядати деякі аспекти етапу «виготовлення» ще на стадії, коли ідея тільки зароджується, формулюється. Іноді потрібно переглянути і набір критеріїв: вони можуть виявитись занадто невизначеними, занадто складними або нереальними. Це означає, що вони потребують змін, і студент повинен ці зміни пояснити.

У процесі роботи над проєктом у студентів накопичується різного виду документація. Для її зберігання доцільно використати папку. У ній зберігається не тільки технічна документація а й результати досліджень, аналіз проєкту, записи своїх ідей і рішень. Доцільно вести щотижневі записи всього того, що зроблено протягом тижня, фіксувати, з якими проблемами зіткнувся і як їх розв'язав. Ці записи повинні бути невеликі, у вигляді нотаток та ескізів з анотаціями. Така форма робочих записів найбільш вдала, бо вона відображає власні думки, ідеї і, звичайно, рішення.

Так, творчий проєкт по виготовленню кулінарної лопаточки має наступний вигляд.

1. Розробка технічного завдання

Лопаточка призначена для готування страв.

Так як лопаточка призначена для готування страв і застосовується на кухні для перевертання на сковороді різних страв, що готуються.

Виріб впливає на захист поверхні сковороди від пошкоджень під час готування їжі.

Виріб повинен відповідати санітарно-гігієнічним нормам, нормам техніки безпеки праці, а саме: зразки не повинні мати шкідливого випромінювання, хімічного забруднення, алергенних подразників, краї зразків не повинні завдавати ушкоджень.

Для лопаточки вибираємо оптимальний варіант конфігурації виробу, який забезпечує необхідні вимоги передбачені санітарно-гігієнічними нормами.

Виходячи з техніко-економічних чинників ми визначаємо декілька основних вимог, а саме доступність матеріалів, їхня помірна ціна, також вони мають бути абсолютно безпечними.

Таблиця 1: Вимоги до конструктивної побудови зразків-аналогів

Вимоги до конструкції	Назви деталей		
	Зразок №1	Зразок №2	Зразок №3
1	2	3	4
Кількість деталей у виробі	1	1	1
Призначення деталей	Перевертання харчових продуктів	Перевертання харчових продуктів	Перевертання харчових продуктів

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
Матеріал деталей	Вільха	Дуб	Липа
Габаритні розміри виробу	250*50*5	300*70*5	280*60*5
Складність конструкції деталей	Середня	Висока	Висока
Надійність роботи у виробі	Висока	Висока	Висока
Відповідати вимогам пропорційності форми і ліній(вимогам дизайну)	Добра відповідність	Добра відповідність	Добра відповідність
Естетичний і оригінальний вигляд	Добрий	Високий	Добрий
Технологічність виготовлення деталей	Середня	Добра	Висока
Простота і надійність з'єднань деталей	Немає	Немає	Немає

Таблиця 2: Аналіз технології виготовлення виробу

Назва оброблюваних деталей	Ескізне зображення конструкції деталей та їх з'єднань	В яких зразках-аналогах використовуються
Кулінарна лопаточка		Зразки №1

Для подальшої роботи ми обираємо зразок тому, що він менш матеріалоемний і простіший у виготовленні.

Лопаточка виготовляється випилюванням ручним лобзиком, торці обробляється напилком, поверхня дошки шліфується наждачним папером, отвір свердлиться коловоротом, наноситься прозорий лак пензлем.

Всі матеріали повинні відповідати санітарно-гігієнічним нормам.

Таблиця 3: Специфікація виробу

№ п/п	Найменування деталей	Кількість	Матеріал	Розміри, мм
1	Лопаточка для перевертання харчових продуктів	1	Дошка Прозорий лак Наждачний папір	250*50*5 50 грам 150*150

Таблиця 4: Технологічна карта на виготовлення виробу

№ п/п	Послідовність виконання робіт	Поопераційні ескізи	Інструменти і обладнання
1	2	3	4
1	Вибрати заготовку		
2	Виконати на заготовці розмітку		Простий олівець, лінійка

Продовження таблиці 4

1	2	3	4
3	Просвердлити два отвори діаметром 20мм		Ручна дріль
4	Виконати пропили до отворів		Лобзик ручний
5	Просвердлити отвір 5мм		Ручна дріль, свердло 5мм
6	Обробити напилком торці ручки та кути		Напилек
7	Обробити лопаточку шліфувальним папером		Шліфувальний папір
8	Оздобити виріб лаком		Лак

Таблиця 5: Розрахунок витрат матеріалів

Назва матеріалів	Ціна одиниці вимірювання, (грн)	Витрати матеріалів	Вартість витрат, (грн)
Деревина	500грн/м3	250*50*5	0,14
Наждачний папір	20грн/м2	150*150	0,45
Прозорий лак	15грн/літр	50грам	0,75
		Разом:	1,34 грн

Прирівнюємо працю учня до праці працівника 3 розряду. Практична робота триває 65хв. Виходячи з цього робота учня оцінюється в 1 грн. 8 коп.

6.1.4. *Розрахунок податку на заробітну плату.*

Податок на заробітну плати складає 13%. Виходячи з цього податок на заробітну плату становить 0,144.

Амортизаційні відрахування за 65хв. роботи становить 0,12грн.

Для визначення загальної собівартості враховуємо всі вище зазначені витрати. Собівартість виробу складає 1,34.

Для визначення прибутку беремо 20% від собівартості, і він складає 1,56грн.

Внаслідок всіх цих підрахунків договірна ціна складає не менше 1,60грн.

Висновки. Проектний метод навчання поступово розвивається, а накопичений досвід дозволяє поглибити і уточнити його теоретичну та практичну базу. Цей метод стає однією з основних складових частин освітньої політики майбутнього, яка передбачає глобальну освіту особистості і глибоке педагогічне оновлення на основі проектних технологій. У подальшому, при використанні методу проектів у підготовці майбутніх учителів трудового навчання та технологій і, зокрема, на заняттях із «Практикуму в навчальних майстернях» варто приділити увагу систематизації проектів та процесу управління ними.

Список літератури:

1. Килпатрик В. Метод проектов. Применение целевой установки в педагогическом процессе. Л. Брокгауз-Ефрон, 1925. 43 с.
2. Коваленко В.О. Ідеї трудового виховання в педагогічній спадщині Дж. Дьюї. *Психолого-педагогічні науки*. 2012. №4. С. 2-5.
3. Коллинге Е. Опыт работы американской школы по методу проектов. М.: Новая Москва, 1926. 288 с.
4. Макаренко, А. С. Педагогическая поэма : часть первая / Антон Семенович Макаренко. М. : Студия АРДИС, 2011. 324 с.
5. Мірошник С.І. Теоретичні основи навчальної проектної діяльності учнів. *Народна освіта*. 2014. Випуск №2 (23). Режим доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2383

УДК: 373.5.035:331]:172.12

UDC: 373.5.035:331]:172.12

Цина Андрій Юрійович, доктор педагогічних наук, професор
ORCID: 0000-0002-8353-9153

Tsyna Andriy, Doctor of pedagogical sciences, professor
ORCID: 0000-0002-8353-9153

Деденєв Олександр Юрійович
ORCID: 0000-0003-4499-592X

Dedeniev Oleksandr
ORCID: 0000-0003-4499-592X

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА ЗМІСТ ПОНЯТІЙНОГО КОНСТРУКТУ «ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧНІВ У ТРУДОВОМУ НАВЧАННІ»

CONCEPTUAL PRINCIPLES AND CONTENT OF THE CONCEPTUAL CONSTRUCTION "FORMATION OF CIVIL RESPONSIBILITY OF STUDENTS IN LABOR EDUCATION"

У статті розглядаються питання створення універсальної наукової та дієвої системи формування громадянської відповідальності учнів у трудовому навчанні. Мета дослідження – на основі цілісного наукового аналізу розкрити сутність, зміст, структуру та концептуальні засади формування громадянської відповідальності учнів у трудовому навчанні. Проаналізовано зміст ключових понять дослідження «формування», «відповідальність», «громадянськість», «громадянська

The article considers the issues of creating a universal scientific and effective system of formation of civic responsibility of students in labor education. The purpose of the study is to reveal the essence, content, structure and conceptual principles of the formation of civic responsibility of students in labor education on the basis of a holistic scientific analysis. The content of key concepts of research "formation", "responsibility", "citizenship", "civil responsibility" as the leading components of the phenomenon of